

І.В. Зубаренко

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЄГИПТУ: ВИТОКИ ТА РЕАЛІЇ

НАПРИКІНЦІ ХІХ століття у Єгипті зародився рух за жіночу емансипацію, який кинув виклик догмам ортодоксального ісламу. Імпульсом до його розвитку стала видана у 1899 році книга прогресивного письменника Касима Аміна під назвою “Звільнення жінки”, в якій уперше в історії арабської літератури порушуються питання, пов’язані із захистом прав єгиптянки.

Поява єгипетських феміністок збіглася зі зростанням національної свідомості в країні. 16 березня 1919 року демонстрація за участю приблизно 300 жінок пройшла вулицями Каїра до британської дипломатичної місії з вимогами надання Єгипту незалежності. На її чолі були дружини лідерів партії “Вафд” Сафія Заглюль і Худа Шаараві. Центральний жіночий комітет партії “Вафд” допомагав у проведенні агітаційних кампаній по всій країні. Однак, попри те що конституція 1923 року проголосила усіх єгиптян рівними, виборче право було надане лише чоловікам. Єгиптянки усвідомили, що їм доведеться організувати власний “визвольний рух” на тому переломному етапі, коли нове обличчя нації тільки-но почало формуватись.

У 1923 році Худа Шаараві засновує Єгипетський союз феміністок, який разом із Центральним жіночим комітетом партії “Вафд” висунув перелік вимог щодо встановлення гендерного рівноправ’я в країні. Зокрема, передбачалось надання жінкам таких самих прав на ведення політичної, навчальної та робітничої діяльності, як і у чоловіків.

Керуючись прагненням реалізувати поставлені завдання, Худа Шаараві наважується на те, що до неї не робила жодна мусульманка, – вона їде до США, Франції та Італії для вивчення стану прав жінок на Заході. Після повернення з конференції Міжнародного союзу феміністок, що відбулася у Римі, Худа Шаараві веде активну пропаганду за гендерне рівноправ’я та внесення змін до законодавства в таких питаннях громадянського стану, як шлюб, розлучен-

ня і встановлення опіки над дітьми. При цьому Худа Шаараві ніколи не наголошувала у своїх промовах на несумісності вимог Єгипетського союзу феміністок із догматами ісламу. У доповіді, присвяченій участі в Римській конференції, Худа Шаараві виокремила розділ “Права жінки в ісламі”, в якому вона доводить, що діяльність Єгипетського союзу феміністок жодним чином не порушує норм мусульманського законодавства [Mudhkirat 1981, 77].

У 1925 році Єгипетський союз феміністок починає видавати журнал “Л’Ежіпт’єн” за редакцією Сайзи Набаруї. Того ж року письменниця Аніса Сабіт засновує жіночі газети – “Л’Еспуар” і “Аль-Амаль”. У 1933 році на базі Єгипетського союзу феміністок формується група під назвою “Сестри”. До її складу увійшла племінниця Худи Шаараві Хавва Ідріс, яка заснувала Центр денного догляду за дітьми для працюючих матерів. Також до видатних членів групи “Сестри” належали Аміна Аль-Саїд, піонер жіночої журналістики у видавничому будинку “Аль-Гілаль”, та Сугеїр Аль-Кваламау, перша жінка, яка здобула ступінь доктора наук у Єгипті і викладала на відділенні арабської літератури в Університеті ім. Фуада Першого. Відома ісламістська лідерка Зейнаб Аль-Газалі долучилася до Єгипетського союзу феміністок у 1935 році, але за рік залишила цю організацію, сформувавши Мусульманське жіноче об’єднання з метою боротьби за визволення жінки та національне визволення в цілому.

Завдяки зусиллям Єгипетського союзу феміністок у 1925 році відкрилась перша державна середня школа для дівчат, що мала навчальний план, аналогічний планам у середніх школах для хлопців. У 1929 році жінкам було дозволено вступати до вищих навчальних закладів Єгипту та їхати навчатись за кордон. Дарія Шафід стала першою єгипетською жінкою, яка здобула ступінь доктора екологічних наук у Сорбонні. А Найма Аюбі – перша випускниця юридичного факультету Університету

ім. Фуада Першого, яка отримала посаду інспектора жіночої праці у Міністерстві праці Єгипту.

Слід зазначити, що вагомий вплив на пропаганду феміністських ідей у країні здійснило і широке висвітлення єгипетськими ЗМІ соціальних досягнень Туреччини. Прибічники фемінізму у Єгипті захоплювались нововведеннями Кемаля Атаюрка, що дозволяли відокремити релігію від держави. Проте нездатність запровадити істотне реформування у мусульманське законодавство, зокрема в питаннях заборони багатозубності, контролю шлюбозрозлучних процесів, надання жінкам права ініціювати розлучення, стала великим розчаруванням для єгипетських феміністок.

Протягом 1940-х років єгипетський фемінізм набуває рис популізму. Почала зростати кількість як феміністських організацій, так і їхніх лідерок. Так, Фатіма Німат Рашид, Дарія Шафід та Інжі Афлятун з'явилися на історичній арені Єгипту як лідерки трьох різних політичних течій.

У 1941 році Фатіма Німат Рашид створила першу жіночу політичну партію під назвою "Національна партія феміністок". Підтримуючи тісні зв'язки з робітничими та селянськими партіями, Національна партія феміністок прийняла широкий порядок денний щодо запровадження економічних і соціальних реформ у країні. Однак її головною метою було прискорення процесу надання жінкам таких самих політичних прав, як і у чоловіків. Національна партія феміністок не проіснувала у Єгипті і року.

Більшій динамічності феміністським ідеям у Єгипті надала Дарія Шафід. У 1948 році вона засновує організацію Союз дочок Нілу. Завдяки активності Союзу дочок Нілу в численних провінційних містах Єгипту було відкрито центри письменності і започатковано програми гігієни для бідних жінок.

Однією з найхарактерніших рис післявоєнного періоду стала боротьба за незалежність у країнах Африки і Азії. Цей процес, у свою чергу, посприяв радикалізації єгипетського фемінізму.

У 1945 році Інжі Афлятун ініціювала створення Ліги молодих жінок, які навчались або викладали в університетах та інститутах. Вона була першою жінкою серед "лівих" єгипетських активістів, яка

зауважила, що не має сенсу обговорювати питання визволення жінки в умовах тотальної залежності Єгипту від Великої Британії. Своє бачення соціально-політичних проблем країни і ролі жінки на тлі цих проблем вона розкриває у двох книгах: "Вісімдесят мільйонів жінок з нами" та "Ми – єгипетські жінки", виданих, відповідно, у 1948-му і 1949 роках.

Жіночий мирний рух став головним місцем для поширення популістського фемінізму, оскільки єгипетські феміністки усі разом приєдналися до широкої коаліції з метою боротьби за остаточне вигнання британських військ з території країни.

У 1950 році досвідчена представниця Єгипетського союзу феміністок Сайза Набарауї та її молодші послідовниці, зокрема Інжі Афлятун та Уїдад Мітрі, сформували організацію "Друзі мирного руху".

Коли у 1952 році виникли проблеми, пов'язані з націоналізацією Суецького каналу, усі феміністки, від соціалістично спрямованої Інжі Афлятун до лібералки Хавви Ідріс та ісламістки Зейнаб Аль-Газалі, об'єдналися і створили Жіночий комітет народного опору.

Після революції 1952 року жіноча воєнничість у Єгипті почала поступово стихати. Нова влада охоче підтримала прагнення єгипетських феміністок щодо надання повноцінної освіти жіночому населенню країни. У період з 1952-го по 1970 рік кількість дівчат у початкових школах Єгипту збільшилась із 488 тис. до 1422 тис., тобто майже втричі, в середніх навчальних закладах – учетверо, у ВНЗ – в 11 разів [Фазельянов 1990, 146]. Проте розвиток освіти не вичерпав проблему ліквідації неграмотності. Найбільш неписьменну частку населення країни, як і раніше, складали повнолітні дівчата та дорослі жінки. Особливо незадовільний стан склався у сільській місцевості. Рівень неграмотності у 1966 році сягав тут 80%, у той час як у місті він дорівнював 45%. Із врахування цього президент Г.А. Насер видав у серпні 1970 року Закон №54 про ліквідацію неграмотності серед дорослого населення Єгипту. Усі неписьменні громадяни повинні були безкоштовно відвідувати курси лікнепу.

До інших прогресивних досягнень Г.А. Насера у жіночому питанні належали

відміна хіджаба, заборона полігамії, надання жінкам виборчого права і права займати державні посади. Усі ці нововведення увійшли до конституції Єгипту 1956 року. Однак того ж року уряд почав наполягати на розпуску Єгипетського союзу феміністок. Їм було дозволено відтворити себе в ролі соціальної служби під назвою “Асоціація Худи Шаараві”.

Попри зазначенні досягнення за часів президентства Г.А. Насера, на шляху єгиптянок до рівноправної участі у розбудові країни виникало чимало перешкод, пов'язаних не лише з колоніальним минулим країни, низьким рівнем виробничих сил, дискримінацією у сплаті жіночої праці, а й із релігійними традиціями.

Сплеск мусульманського фундаменталізму жодним чином не сприяв підтримці жіночого руху у Єгипті. Фундаменталісти, зокрема “Брати-мусульмани”, вимагали повернення суспільства до первинних принципів ісламу, обов'язкового одягання жінками хіджаба, запровадження політики сегрегації статей і деамансації. Релігійно спрямовані активістки також наголошували, що жінка повинна чітко знати своє місце у суспільстві, яке базується на традиціях і нормах шаріату: “Запропонований феміністками унісекс припускає відсутність будь-якої культурної або соціальної відмінності між чоловіками та жінками, недбале ставлення до шлюбу, дому і сім'ї, а також ганьблення скромності, цнотливості і материнства. Це веде не до прогресу та лібералізації, а до деградації у найгіршому розумінні. Як наслідок – повна анархія, плутанина і хаос” [Jameelah].

Певну роль у припиненні розвитку діяльності єгипетських феміністок за часів президентства Г.А. Насера зіграла і його особиста відданість мусульманським традиціям. “...Він, – зауважує професор університету ім. Дж. Гопкінса Ф. Аджамі, – жив і спілкувався з людьми просто та тримав свою жінку віддалік від світла прожекторів. А такі образи мають чималий вплив на мусульманське суспільство. На протиріччя у взаєминах між керівником та підлеглими очікують і терплять їх, щодо розриву у культурі, то він є прямим шляхом до компрометації керівника або зародження думки, що він відвернувся від свого народу у пошуках чар Заходу...”

Насер ніколи не відвертався від Єгипту” [Аjami 1984, 120].

У 1970-ті роки, з початком ери інфітаху і проголошенням демократичного “плюралізму”, спадкоємиці соціалістичних програм перших феміністських утворень вирішують підняти нову хвилю фемінізму у Єгипті. На передньому плані у відродженні єгипетського фемінізму з'являється Наваль Аль-Саадаві, яка здобула вищу медичну освіту у 1955 році і у своїх дослідженнях проводить паралель між фізичними та психологічними проблемами жінок і партіархальними традиціями мусульман. У 1972 році виходить її книга під назвою “Жінка і секс”, у якій засуджуються агресивні обряди щодо жіночого тіла, зокрема жіноче обрізання. Ця праця, започаткувавши другу хвилю фемінізму, коштувала Наваль Аль-Саадаві посади у Міністерстві охорони здоров'я Єгипту.

Дружина президента АРС Джиган Садат, за походженням напіванглійка з Кіпру, зробила спробу запровадити у єгипетське суспільство західні концепції фемінізму. Проте її ініціативи не знайшли відгуку серед єгипетських інтелігенток частково через те, що сліпе копіювання досягнень західної цивілізації вважалося ними даремним для переважно мусульманського суспільства, частково – через загальне невдоволення політикою її чоловіка. Спровоковані економічними негараздами народні виступи 18–19 січня 1977 року швидко набули політичного характеру. Учасники багатотисячних демонстрацій у Каїрі, Александрії, Хелуані та інших містах скандували: «Ганьба уряду, ганьба політиці “відкритих дверей”!» Поміж інших вигуків можна було почути й такі, що безпосередньо стосувалися дружини А. Садата: “Джиган, твоя дочка одягається відповідно до останніх модних тенденцій, а ми удесятьох тіснимосся в одній кімнаті! Джиган, народ голодує!” [Князев 1986, 155].

У 1979 році А. Садат видав президентський декрет (також відомий як “Закони Джиган”), згідно з яким жінки отримували право вимагати розлучення у разі, якщо чоловік хоче взяти ще одну дружину [Shahd 2001, 12]. Проте через величезний протест з боку проповідників Аль-Азгару цей декрет було скасовано у 1985 році.

Як і у колишні часи, головна лінія Аль-Азгару протягом 1980-х років була зорієнтована на протидію поширенню модерністських течій, до яких з точки зору прихильників ортодоксального ісламу належав фемінізм. У країні починається активне розповсюдження книг, у яких увиразнюється самотній характер арабсько-ісламської культури, її внесок у розвиток світової цивілізації, “переваги” над культурою Заходу завдяки притаманній їй особливій духовності та орієнтації на забезпечення гармонії особистості, суспільства і людства в цілому. Серед першочергових завдань своєї діяльності офіційне мусульманство вважає “наближення благородної суні до молоді і виховання підростаючого покоління на прикладах житія Пророка” [Аль-Аграм 1985]. Посилюється втручання легальних мусульманських закладів у систему світської освіти.

Робота серед жінок також стає важливим напрямком діяльності мусульманського духовенства Єгипту. Необхідність такої роботи пояснюється тим, що, оскільки жінка займається вихованням дітей, слід наполягати на тому, щоб це виховання проводилось у релігійному дусі. Також враховувався і той факт, що модернізація призводить до емансипації жінок, а це, у свою чергу, посилює їхній вплив на суспільне життя. У спробі використати у своїх інтересах усе більше утвердження рівноправ'я жінок релігійні кола пильнують, щоб процеси емансипації не вступали у пряме протиріччя з догматами ісламу. У зв'язку з цим підкреслюється керівна роль чоловіка у сім'ї, заохочується практика каліму та багатозлюбності. У школах та ісламських інститутах дотримуються принципу окремого навчання. При Аль-Азгарі для дівчат створюються особливі факультети, на яких поряд із вивченням теологічних дисциплін вони отримують вищу освіту за такими спеціальностями, як інженерна справа, сільське господарство, торгівля, медицина.

У відповідь на політику проповідників Аль-Азгару єгипетські феміністки починають консолідуватись у різні жіночі асоціації та угруповання. За ініціативою Наваль Аль-Саадаві у 1982 році вони засновують Асоціацію арабської жіночої солідарності з метою поглиблення ролі жінки у соціальній, економічній, культурній і політичній

галузях життя. Спочатку ця асоціація нараховувала 120 активісток, які стверджували, що незалежність Арабського світу від економічного, культурного та пропагандистського пресингу ззовні не може бути відокремлена від емансипації арабських жінок. За три роки кількість членів Асоціації арабської жіночої солідарності зросла у 25 разів, і їй було надано консультативний статус у межах Ради з економічних і соціальних питань ООН як неурядовій загальноарабській організації.

У 1987 році група єгиптянок, зацікавлених у захисті прав людини і поширенні процесу ліквідації неграмотності, засновує Альянс арабських жінок, який очолює фахівець із жіночого розвитку Гуда Бадран. До цього альянсу долучилися видатні адвокати, журналістки, представники уряду і лідерки неурядових організацій Мерват Аль-Теллауї, Магда Аль-Муфтї, Азіза Хусейн, Інжі Рушді, Санія Салїх, Ауатиф Уалї та Мона Зульфїкар. Аби допомогти єгиптянкам використовувати існуючі закони собі на користь, Альянс арабських жінок друкує у 1988 році памфлет під назвою “Законні права єгипетської жінки: теорія і практика”.

Після того як у 1985 році було скасовано декрет А. Садата від 1979 року про внесення змін до Кодексу особистого статусу мусульманина, єгипетські феміністки формують широку коаліцію під назвою “Комітет із захисту прав жінки і сім'ї”, яка починає боротьбу за відновлення зазначеного декрету. Незважаючи на те що відміна декрету була здебільшого частиною політичної баталії, яка переходила за межі особистого статусу мусульманина, проблема визначення прав жінки у шлюбі залишилася серед найгостріших проблем єгипетських феміністок. Найочевиднішим доказом існування цієї проблеми є статус жінки у сільській місцевості. Як пише професор політології Гарвардського університету М.Ф. Хатем: “Досягнення феміністок у Єгипті протягом 1980-х років торкнулись лише невеличкої групи представниць буржуазії та середнього класу, але вони жодним чином не вплинули на жінок з бідного прошарку населення країни, і перш за все на сільських жительок” [Hatem 1992, 231].

Серед чинників, що стояли на перешкоді звільнення єгипетських провінціалок

від ролей, які на них покладало суспільство, слід виокремити:

- *Ранні шлюби.* Згідно з єгипетським законодавством дівчина може брати шлюб із 16 років. На практиці, особливо у сільській місцевості, жінки одружуються значно раніше.

- *Традиція створювати велику сім'ю.* Це явище завжди мало особливу актуальність для сільських жінок. Діти розглядаються ними як запорука забезпечення батьків у похилому віці. Традиція мати багато дітей також пов'язана і з впливом ісламу, який забороняє робити аборти. У доповіді USAID*, присвяченій питанням контрацепції у Єгипті, як приклад згадується 22-річна провінціалка Алія, яка покинула школу у 12 років, одружилася у 14, а в наступні 7 років народила 3 дітей і мала 2 викидні. Однак, випадково дізнавшись у медичному центрі про існування жіночих контрацептивів, вона наважується на розважливе планування сім'ї [<http://www.sipre.com.eg/>].

- *Наявність великої кількості жінок без освіти.* За статистикою за 1987 рік, на кожні 100 жінок із вищою освітою припадало 394 дитини, із середньою – 583, з початковою – 703 і на кожні 100 неграмотних жінок – 708 дітей [Фазельянов 1990, 104].

- *Фаталізм.* Під впливом релігії єгипетські провінціалки переконані у неможливості змінити долю. Окрім того, майже повна відсутність просвітницької роботи серед жінок у селах робить їх цілком покірливими зовнішнім обставинам.

Протягом 1990-х років спостерігається посилення публічних дебатів із приводу феміністських питань. Під час проведення у Каїрі Міжнародної конференції з проблем населення та розвитку (1994 рік) єгипетські феміністки роблять акцент на питаннях жіночого здоров'я і рівноправ'я статей. Попри те що жіноче обрізання, яке вже іменується “каліченням жінки”, було серед головних тем запеклої дискусії у 1970-ті роки, феміністки інтенсифікують кампанію щодо остаточного припинення такої практики. На початку 1990-х років

50–60% єгипетських жінок, особливо з нижчих класів, вважались “обрізнаними” [Ahmed 1999, 97]. Єгипетські ісламісти наголошували, що ця процедура є своєрідною традицією, якої слід дотримуватись. У відповідь досвідчена феміністка Маріє Ассад засновує “Загін особливого призначення проти жіночого обрізання”, до складу якого увійшли єгипетські активістки різних поколінь. Завдяки зусиллям цієї організації міністр охорони здоров'я АРС денонсує у 1996 році жіноче обрізання декретом №261, який заборонив здійснення такої процедури в державних лікарнях та клініках. Попри те що єгипетські ісламісти спромоглися досягти усунення цього декрету через суд, у 1997 році його було поновлено [Guenepa 1999, 50].

Проблема одягання хіджаба набуває подвійного характеру. У 1994 році міністр освіти видає декрет №113, згідно з яким школярки та студентки мусять одягати хіджаб тільки на вимогу їхніх матерів [Guenepa 1999, 46]. Звісно, цей декрет підняв хвилю обурення серед ісламістів. З другого боку, популярність хіджаба у Єгипті базується на тому, що, як правило, жінка з непокритою головою стає об'єктом суспільного осуду. Тому більшість єгиптянок мусять носити хіджаб не заради вдоволення прихильників консерватизму, а перш за все піклуючись про власну безпеку.

Ідеологічна боротьба вороже спрямованих ісламістів з феміністками у галузі освіти вирішилась переважно на користь останніх. Уряд звільнив сотні вчителів, які мали будь-яке відношення до фундаменталістів, було надруковано нові підручники і введено нову обов'язкову програму шкільної освіти. Єгипетська влада будує по 1 тис. шкіл на рік, однак через ріст населення шкіл у країні не вистачає. За статистикою за 1997 рік, лише 50% дорослого населення АРС вважаються грамотними. Серед жителок бідного південного міста Малауї – осередку ісламістських радикалів – цей показник ледве сягає 10% [The Economist, 1997].

У 1999 році в Єгипті нараховувалось понад 14 тисяч неурядових організацій, більшість із яких була безпосередньо або частково пов'язана із жіночими справами. Деякі посадовці з близького оточення президента Х. Мубарака вважали діяльність

* United States Agency for International Development (USAID) – урядова організація США, що займається питаннями надання економічної та гуманітарної допомоги.

цих організацій небезпечною і здебільшого невідповідною релігійно-соціальним настроям у країні. Під натиском противників емансипації уряд почав поступово розпускати феміністські організації. Але на вимогу міжнародної реакції, зокрема з боку держсекретаря США Мадлен Олбрайт і тодішньої першої леді США Хіларі Клінтон, єгипетська влада дозволяє низці феміністських організацій відновити свою діяльність.

Насправді уряд АРЕ лише формально погодився з вимогами світової спільноти стосовно легалізації діяльності феміністок у країні. Доказом того став розпуск заснованої Наваль Аль-Саадаві у 1982 році Асоціації арабської жіночої солідарності; самій Наваль Аль-Саадаві порадили на деякий час залишити країну. На початку 2000 року її послідовниці створили нову організацію під назвою “Ідеологічне відродження єгипетської жінки”, однак офіційної реєстрації ця організація так і не отримала.

На протигагу ініціативам феміністок єгипетський уряд засновує у березні 2000 року власну організацію – Національну жіночу раду на чолі з дружиною президента АРЕ Сюзан Мубарак. Разом з неурядовою організацією “Єгипетський центр захисту жіночих прав” Національна жіноча рада активно працює над збільшенням частки жінок в офіційній політиці. При підтримці цих двох організацій

120 жінок (вдвічі більше, ніж у 1995 році) взяли участь у парламентських виборах і 7 жінок зайняли високі посади в парламенті країни.

З 18-го по 20 листопада 2000 року Національна жіноча рада проводить разом з Інститутом Аль-Харірі і ЛАД перший Арабський жіночий саміт у Каїрі. Каїрський саміт відвідали перші леді арабських країн, але обговорення жіночих питань було майже проігнороване на користь розгляду палестинської проблеми.

На сьогодні ситуація щодо жіночих прав у Єгипті залишається вельми складною. Хоча уряд підтримує деякі законодавчі реформи стосовно жіночих питань, ця підтримка має певні обмеження. Президент Х. Мубарак періодично виступає проти низки схвалених ісламістами обмежень для жінок, проте, нібито шукаючи підтримки суспільства, він водночас демонструє власну версію мусульманського консерватизму.

Елітарна форма фемінізму, яку лобіює уряд Єгипту, має вельми декоративний характер, оскільки, в цілому не заперечуючи введення новацій у жіночому питанні, він намагається уникнути руйнівної роботи у зміні стереотипів стосовно статусу жінки в родині та суспільстві. Таким чином, як і в минулому столітті, єгипетська влада перебуває поміж “двох вогнів” – між прибічниками фемінізму та їхніми запеклими противниками.

ЛІТЕРАТУРА

- Князев А.Г. *Єгипет после Насера: 1970–1981*. Москва, 1986.
- Фазельянов Э.М. *Єгипет: человеческий фактор и развитие*. Москва, 1990.
- Ahmed L. *A Border Passage: From Cairo to America. A Woman's Journey*. New York, 1999.
- Ajami F. *The Arab Predicament: Arab Political Thought and Practice since 1967*. Cambridge – London, 1984.
- Breaking Egypt's Contraceptive “Plateau”**. <http://www.sipre.com/eg/>
- Guenena N. *Unfulfilled Promises: Women's Rights in Egypt*. New York, 1999.
- Hatem M.F. Economic and political liberation in Egypt and the demise of state feminism // *International Journal of Middle East Studies*. 1992. Vol. 24, № 2.
- Jameelah M. *The Feminist Movement and the Muslim Woman*. <http://www.islam101.com/women/jameelah.htm>
- School's out // The Economist**. 1997.
- Shahd L.S. *An Investigation of the Phenomenon of Polygamy in Rural Egypt*. Cairo, 2001.
- Аль-Аграм. 06.11.1985.
- Mudhkirat ra'idat al-ma'ra al-arabiyya al-haditha Huda Sha'rawi. Аль-Кагіра, 1981.